10. Zhang, L., Li, N. Material analysis and big data monitoring of sports training equipment based on machine learning algorithm. Neural Comput & Applic 34, 2749–2763 (2022), available at: https://doi.org/10.1007/s00521-021-05852-8 (accessed July 07, 2025).

DOI: https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2025.07(194).47
УДК 796.332(477.46)

Ярославська Л. П.
кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри фізичного виховання та здоров'я людини
Черкаський державний технологічний університет, м. Черкаси.
ORCID iD: https://orcid.org/0000-0002-0280-6652
Загородній В. В.
кандидат медичних наук,
завідувач кафедри фізичного виховання та здоров'я людини
Черкаський державний технологічний університет, м. Черкаси.
ORCID iD: https://orcid.org/0000-0002-7954-4435

СПОРТИВНА ЧЕРКАЩИНА. БІОГРАФІЯ ТА СПОРТИВНІ ДОСЯГНЕННЯ ІВАНА ДОНЕНКА

У статті досліджується внесок видатних особистостей Черкаського регіону у формування національної ідентичності України в політичній, культурній, мистецькій та спортивній сферах. Окреслено проблему недостатньої систематизації знань про роль представників Черкащини у загальнонаціональному наративі, що актуалізує потребу в комплексному вивченні їхнього спадку. нами проаналізовано постаті таких діячів, як Тарас Шевченко, Богдан Хмельницький, Василь Симоненко, Микола та Олександра Теліженки, а також відомих спортсменів, зокрема Івана Піддубного, Андрія Хіміча, Олександра Васютинського та Антона Скачкова. Наголошено на значущості участі спортсменів Черкащини в Олімпійських і Паралімпійських іграх, їхньому впливі на розвиток спортивного середовища, мотиваційного потенціалу для молоді та популяризації здорового способу життя. Результати дослідження підкреслюють соціально-педагогічне, виховне й просвітницьке значення спортивної спадщини регіону, а також визначають вектори подальших досліджень у сфері фізичної культури та краєзнавства. Досліджено становлення та розвиток спортивного руху Черкаського регіону через призму участі його представників у міжнародних змаганнях, зокрема Олімпійських і Паралімпійських іграх. Особливу увагу приділено внеску видатних спортсменів у формування національної спортивної спадщини, морально-педагогічному потенціалу їхніх досягнень та актуальності вивчення їх життєвого шляху в освітньому процесі. Мета дослідження полягає у висвітленні значення регіонального компоненту в системі фізичного виховання студентської молоді. Методологічну основу становлять теоретичні методи аналізу та узагальнення фахових джерел. Результати дослідження мають міждисциплінарне значення та орієнтовані на патріотичне виховання, розвиток громадянської відповідальності й соціальної активності студентства.

Висвітлено життєвий і спортивний шлях Івана Івановича Доненка – чемпіона світу з футболу, уродженця Черкаського краю. Проаналізовано фактори, що сприяли формуванню його особистості та спортивної майстерності: соціальні обставини дитинства, освітнє середовище, роль тренерів та підтримка регіональної спільноти. Розглянуто його здобутки у складі національної паралімпійської збірної, внесок у розвиток спорту на місцевому рівні та педагогічну діяльність. Матеріал має значущість для вивчення історії регіонального спорту, популяризації фізичної культури та формування виховного потенціалу у молоді.

Ключові слова: *фізичне виховання, олімпійський та паралімпійський спорт, студент, футбол.*

Yaroslavska L., Zahorodnii V. Sporty Cherkasy region. Biography and sporting achievements of Ivan Donenko. *The article examines the contribution of prominent figures from the Cherkasy region to shaping Ukraine's national identity in political, cultural, artistic, and athletic domains. It highlights the issue of insufficient systematization of knowledge regarding the role of regional representatives in the national narrative, emphasizing the need for comprehensive study of their legacy. The research analyzes figures such as Taras Shevchenko, Bohdan Khmelnytskyi, Vasyl Symonenko, Mykola and Oleksandra Telizhenko, as well as renowned athletes including Ivan Piddubnyi, Andrii Khimich, Oleksandr Vasiutynskyi, and Anton Skachkov. Particular attention is given to the significance of Cherkasy athletes' participation in the Olympic and Paralympic Games, their impact on the development of the sports environment, their motivational potential for youth, and the promotion of healthy lifestyles. The findings underline the socio-pedagogical, educational, and cultural relevance of the region's sports heritage and outline perspectives for further research in the fields of physical education and regional studies. The article also explores the emergence and development of the sports movement in the Cherkasy region through the participation of its representatives in international competitions. It focuses on the educational value of athletes' biographies and their contribution to the formation of national sports heritage. The study emphasizes the importance of incorporating regional content into physical education curricula for university students. The methodological basis is formed by theoretical methods, including analysis and synthesis of academic sources. The results have interdisciplinary significance and are oriented toward patriotic education, civic responsibility, and youth engagement.*

Additionally, the article presents the personal and athletic journey of Ivan Ivanovych Donenko – a Paralympic world champion in football and native of Cherkasy. It analyzes key factors that influenced his development: childhood environment, educational setting, the role of mentors, and community support. His achievements as part of Ukraine's national Paralympic team,

contribution to local sports development, and coaching activity are addressed. The material is of particular relevance for the study of regional sports history, the promotion of physical culture, and the formation of moral values among youth.

Keywords: *physical education, Olympic and Paralympic sports, student, football*

Постановка проблеми та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Україна завжди характеризувалася високим інтелектуальним, творчим та духовним потенціалом, що уособлювався в постатях видатних особистостей, які відіграли ключову роль у формуванні національної ідентичності. Черкаський регіон, як невід'ємна частина цієї історичної та культурної спадщини, дав Україні цілу плеяду постатей, які зробили значний внесок у розвиток політичної, культурної та мистецької думки. Проблемним аспектом залишається недостатня систематизація знань про цих діячів у науковому дискурсі, а також потреба у глибшому осмисленні їхнього внеску в становлення української національної ідеї.

Серед найвідоміших вихідців із Черкаського краю варто відзначити: Тараса Григоровича Шевченка – класика української літератури, чиє поетичне та художнє надбання стало наріжним каменем формування української мови, культури та національної свідомості; Богдана Хмельницького – гетьмана Війська Запорозького, політика та державного діяча, діяльність якого у XVII столітті заклала підґрунтя національного державотворення; – одного з провідників національно-демократичного руху кінця XX століття, літературного критика, публіциста та символу боротьби за українську незалежність; Василя Симоненка – поета-шістдесятника, представника руху інтелектуального спротиву, чия лірика стала уособленням моральної стійкості й внутрішньої свободи в умовах радянського режиму; Миколу та Олександру Теліженків – подружжя митців, котрі зробили значний внесок у збереження та розвиток українського декоративно-ужиткового мистецтва, зокрема народної вишивки та скульптури.

Спортсмени Черкаського регіону зробили вагомий внесок у розвиток вітчизняного та світового спорту, прославивши Україну на найпрестижніших міжнародних змаганнях. Одним із перших знакових представників регіону був Іван Максимович Піддубний (08.10.1871 – 08.08.1949), уродженець с. Красенівка (сучасний Чорнобаївський район Черкаської області). Як борець класичного стилю, Піддубний понад 25 років утримував провідні позиції у світовому спорті, здобувши репутацію непереможного атлета у своїй дисципліні.

Варто згадати й постать Федора Якутовича, діяльність якого пов'язана з формуванням основ масового спорту в містах Черкаси та Запоріжжя. Він виступив ініціатором спортивної активності, зокрема організував змагання серед військовослужбовців у складі польських збройних сил.

Окреме значення має участь Миколи Сергійовича Ріттера, уродженця Полтавської губернії (сучасний Золотоніський район Черкаської області), який представляв Російську Імперію на I Олімпійських іграх 1896 року в Афінах, тим самим започаткувавши присутність вихідців з регіону на олімпійській арені.

Продовженням цієї традиції стала участь Івана Єремійовича Чернявського (04.08.1930 – 01.03.2001), уродженця с. Куцівка, який став першим спортсменом з Черкащини, що взяв участь у літніх Олімпійських іграх 1956 року в Мельбурні (Австралія). Виступаючи у змаганнях з бігу на дистанцію 10 000 метрів, він посів шосту позицію – надзвичайно високе досягнення для дебютанта на світовому рівні.

Першим представником Черкаської області, який здобув звання олімпійського чемпіона, став Андрій Іванович Хіміч – спортсмен спортивного товариства «Авангард». У складі екіпажу каное-двійки разом із Сергієм Миколайовичем Ощепковим на дистанції 1000 метрів він виборов золоту медаль на XVIII літніх Олімпійських іграх 1964 року в м. Токіо (Японія), що стало визначною віхою в історії українського веслування.

У паралімпійському спорті заслуговує на особливу увагу діяльність Олександра Олександровича Васютинського – першого спортсмена з Черкащини, який представляв регіон на VII зимових Паралімпійських іграх 1998 року в м. Нагано (Японія). У змаганнях із біатлону він посів 5 місце, а також здобув 7, 8 і 10 місця в лижних гонках на дистанціях від 5 до 15 км. Його виступи продовжились на VIII зимових Паралімпійських іграх 2002 року (м. Солт-Лейк-Сіті, США) та IX зимових Паралімпійських іграх 2006 року (м. Турин, Італія), де він показав стабільні результати, зокрема посівши 6, 10 і 12 місця в біатлоні й лижних дисциплінах.

Значним досягненням для регіону стало також становлення Антона Олександровича Скачкова – уродженця м. Черкаси, як одного з провідних українських паралімпійців у легкій атлетиці (інваспорт). Він став першим призером і чемпіоном Паралімпійських ігор серед спортсменів із Черкащини, дворазовим учасником Паралімпіад і удостоєний почесного спортивного звання Заслуженого майстра спорту України (2001).

Серед актуальних питань сучасного спортивного краєзнавства є вивчення хронології участі спортсменів з Черкаської області у міжнародних змаганнях, встановлення першого олімпійця та перших здобутих медалей, а також виявлення динаміки результатів на різних етапах історії. Такий підхід дає змогу не лише вшанувати спортивну спадщину регіону, а й забезпечити формування виховного ресурсу для підростаючого покоління. Успішні виступи спортсменів Черкащини на міжнародній арені сприяють зростанню інтересу до спорту серед молоді, популяризації здорового способу життя та посиленню інвестицій у спортивну інфраструктуру. Спортивні досягнення мають не лише рекреаційне, а й глибоке педагогічне та моральне значення, мотивуючи до самореалізації, наполегливості та вдосконалення як фізичних, так і інтелектуальних якостей.

Мета дослідження полягає в тому, щоб відповідно до нової концепції розвитку освіти, допомогти студентам досконало вивчити історію спортивного руху Черкаської області, адже це має міждисциплінарне значення, охоплюючи освітній компонент (формування навчальних програм з краєзнавства та фізичної культури), виховний (використання прикладів видатних спортсменів для патріотичного виховання), соціально-психологічний (вивчення впливу спорту на соціалізацію особистості), науково-дослідний (накопичення емпіричних матеріалів і статистичних даних щодо участі спортсменів у міжнародних змаганнях). Дослідити життєвий шлях та спортивні досягнення чемпіона світу та Європи Івана Доненка.

Методи дослідження. Відповідно до сформульованої мети дослідження, у роботі застосовувалися теоретичні методи наукового пізнання, зокрема аналіз, систематизація та узагальнення фахової, методичної й науково-педагогічної літератури. Такий підхід дав змогу виокремити ключові концепти щодо формування у студентської молоді базових знань із фізичної культури в умовах закладу вищої освіти.

Теоретичний зміст дисципліни «Фізичне виховання» у Черкаському державному технологічному університеті реалізується через проведення низки дидактичних заходів: міні-лекції, проблемно-орієнтовані бесіди, практичні обговорення. Подання навчального матеріалу здійснюється у логічній послідовності, відповідно до принципів науковості та доступності.

Виклад основного матеріалу. Доненко Іван Іванович народився 19 січня 1995 року у невеличкому, живописному місті Кам'янка Черкаського району Черкаської області. Дитинство Івана минуло серед простих краєвидів Шполянщини, але позбавлене батьківського тепла та ніжності. Осінь 2003 року стала для нього переломним моментом – він переступив поріг Шполянської загальноосвітньої школи-інтернату, місця, яке на довгих вісім років стало його домом і світом. Тут, серед дзвінких голосів однолітків та шелесту сторінок підручників, він крок за кроком здобував знання, вчився жити у спільноті, відкривав для себе перші правила дружби і підтримки. Саме тут, серед випробувань і досягнень, він формувався як особистість, з кожним днем стаючи сильнішим, мудрішим, наполегливішим.

Не всі предмети шкільної програми легко давалися хлопцю. Та попри труднощі, він завжди міг розраховувати на підтримку висококваліфікованих і чуйних учителів школи-інтернату. Вони, немов світло маяка серед бурхливих хвиль знань, у позаурочний час приходили на допомогу, терпляче пояснювали найскладніші теми, відкривали перед ним двері до розуміння й надихали не здаватися. Їхня турбота й відданість стали міцним фундаментом, на якому хлопець впевнено будував своє навчання, а по завершенню навчання будує самостійне, доросле життя.

З ранніх років, ще навчаючись у початковій школі, Іван захопився футболом, уявляючи себе справжнім спортсменом і мріючи про кар'єру професійного гравця. Він не втрачав жодної нагоди поганяти м'яч із друзями, віддаючи грі кожну вільну хвилину. На щастя, школа-інтернат мала чудові умови для занять спортом, із належною матеріально-технічною базою, що сприяла розвитку юних талантів. Футбол був улюбленою грою старшокласників, об'єднуючи їх у справжню команду з духом згуртованості та суперництва. Долучившись до основного складу команди школи-інтернату, Іван проявив свої природні здібності – виняткову швидкість, точність ударів і непохитну наполегливість. Саме завдяки його майстерності команда здобула перемогу у міжшкільних змаганнях у місті Шпола, зокрема у турнірі «Шкіряний м'яч», що стало важливою віхою у його юному спортивному житті.

На футбольному турнірі, де кожен м'яч летить, як запалена зірка, а поле вирує пристрастю, погляд тренерів Шполянської ДЮСШ помічає серед юрби хлопчаків одного – швидкого, спритного, невтомного. У його рухах – сміливість, у кожному ударі – рішучість. Так, після турніру Іван потрапляє до спортивної школи, де й розпочинається його футбольна історія. З перших тренувань він відчуває ритм команди, навчається мистецтву гри, долає труднощі та поступово загартовує характер переможця. У складі дитячої футбольної команди ДЮСШ він крок за кроком виборює свої перші звитяги, підкорюючи районні, обласні та всеукраїнські змагання. Кожен матч – це випробування, кожен гол – це мить тріумфу, що дарує безцінний ігровий та змагальний досвід. Його шлях – це не просто спорт, а історія про прагнення, боротьбу та перші кроки до великої мрії.

Іван із вдячністю згадує своїх перших тренерів – наставників, Сергія Вербівського та Миколу Запісецького, які не лише відкрили йому шлях у спорт, а й допомогли розкрити талант, передаючи досвід та надихаючи на перемоги.

Юність Івана була наповнена наполегливістю, мріями та спортивними перемогами. Після закінчення Шполянської восьмирічної загальноосвітньої школи-інтернату він продовжив здобувати знання у Канівській загальноосвітній школі-інтернаті I-III ступенів, де поруч із навчанням розвивав свої таланти. Його пристрасть до спорту не обмежувалася футболом – заворожений швидкістю гри, він любив пограти в настільний теніс.

Роки навчання у школі стали ареною його злетів: п'ять разів разом із командою він піднімався на найвищу сходинку чемпіонату Черкащини. Але справжній тріумф прийшов у одинадцятому класі – Іван здобув золото Чемпіонату України 2012 року, виблискуючи не лише майстерністю, а й неймовірною результативністю. Його ім'я загриміло серед футбольних полів як найкращого бомбардира чемпіонату.

І ось, той урочистий момент, що закарбувався в пам'яті майбутиного чемпіона назавжди: на стадіоні імені Валерія Лобановського, серед натовпу, що завмер у очікуванні, легенда українського футболу, заслужений майстер спорту та тренер Буряк Л.Й., урочисто вручив йому особисту нагороду. Це було більше, ніж відзнака – це був символ пройденого шляху, визнання наполегливої праці та безмежної любові до гри.

Футбол став не просто захопленням, а справжнім покликанням, що визначило життєвий шлях Івана Доненка. У 2013 році, сповнений рішучості присвятити себе спорту, Іван вступив до Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького, обравши навчання в Інституті фізичної культури, спорту і здоров'я. Наполеглива праця та відданість привели до успішного завершення бакалаврської програми за спеціальністю «Фізична культура і спорт» у 2017 році, а вже у 2018-му він здобув ступінь магістра за фахом «Тренер», утверджуючи своє прагнення не лише до гри, а й до наставництва.

Його талант і потенціал не залишилися непоміченими – у 2017 році він отримав запрошення до складу Національної паралімпійської збірної команди України з футболу. Відтоді він є невід'ємною частиною команди, гідно представляючи країну на міжнародній арені, примножуючи її спортивну славу та надихаючи інших своїм прикладом. Футбол для нього – не просто гра, а життєва місія, сповнена цілеспрямованості, перемог і безмежної любові до спорту.

Іван Доненко – відомий український спортсмен, який підкорює світову арену. Його шлях у футболі ОРА позначений великими перемогами: срібні нагороди чемпіонатів Європи (2018) та світу (2020), титул чемпіона світу 2022

року, де він став найкращим бомбардиром турніру та забив вирішальний гол у фіналі, а також золото чемпіонату Європи 2022 року.

Та Доненко не зупиняється. Попереду – Чемпіонат Європи 2025 року в Англії, до якого він ретельно готується під керівництвом тренера Національної паралімпійської збірної України з футболу Сергія Овчаренка, прагнучи нових звершень для України.

Завдяки своєму вмінню, наполегливій праці та досягненням у спорті Іван Доненко у 2018 році отримав звання кандидата у майстри спорту, а вже у 2019-му став майстром спорту України. Визнання його майстерності не забарилося й у 2023 році він здобув титул майстра спорту міжнародного класу, а у 2024-му – заслуженого майстра спорту України.

Наказом Міністра молоді та спорту України №208 від 14 січня 2025 року, за високі спортивні досягнення, Івану Доненку було присвоєно почесне звання «Заслужений майстер спорту України» з футболу.

Його внесок у розвиток спорту в регіоні також відзначено на обласному рівні. У 2023 році очільник Черкаської обласної військової адміністрації Ігор Табурець нагородив Івана відзнакою «За заслуги перед Черкащиною», висловивши вдячність за його непохитну позицію та гідне представлення області на міжнародних спортивних аренах.

Весною 2023 року, керуючись бажанням передати свій досвід молодому поколінню, Іван відкрив приватну спортивну школу ФК «Юність Черпкаси» у Черкасах. Тут він виховує нове покоління футболістів, що мріють про великі перемоги, так само, як мріяв колись він сам.

Його життєва історія – це не просто успішна кар'єра, а символ відданості спорту, наполегливості та прагнення до досконалості. Вона є натхненням для всіх, хто мріє підкорити вершини улюбленої гри.

Висновки. Результати участі спортсменів Черкаського регіону в міжнародних спортивних змаганнях найвищого рівня, зокрема Олімпійських та Паралімпійських іграх, підтверджують високий рівень мотивації, професіоналізму й патріотичної налаштованості українських атлетів. Завдяки цілеспрямованості, внутрішній силі та наполегливості, спортсмени Черкащини не лише досягають визначних результатів, а й формують позитивний імідж України на світовій арені.

Особливої уваги заслуговують досягнення паралімпійців регіону, які своїм прикладом демонструють надзвичайну силу духу та волю до перемоги, сприяючи формуванню інклюзивного світогляду у суспільстві. Їхні виступи є вагомим чинником морально-етичного виховання молоді та актуалізують питання захисту прав і можливостей осіб з інвалідністю в Україні.

Систематизований емпіричний матеріал, що стосується участі черкаських спортсменів у глобальних спортивних змаганнях, має виразний регіональний вимір, що зумовлює його цінність у контексті педагогічних, історико-культурних і соціальних досліджень. Така інформація є важливим ресурсом для формування освітнього змісту в закладах вищої освіти, сприяє популяризації олімпійського та паралімпійського руху, розширює уявлення про роль фізичної культури як соціального інституту.

Перспективи подальших досліджень передбачають поглиблений аналіз ефективності форм і методів організації фізичного виховання студентської молоді, з урахуванням регіональних особливостей, міждисциплінарного підходу та соціального впливу спортивної діяльності в умовах сучасних освітніх трансформацій.

Література

1. Іван Доненко: «У нас не було права на помилку – тільки перемагати, і таким чином прославляти Україну». – Режим доступу: https://cdu.edu.ua/news/ivan-donenko-u-nas-ne-bulo-prava-na-pomylku-tilky-peremahaty-i-takym-chynom-proslavliaty-ukrainu.html

2. Наша Гордість. Іван Іванович Доненко. – Режим доступу: https://shpolyanska-sanatorna-shkola.webnode.com.ua/nasha-gordist/

3. Спортсмени Черкащини на Олімпійських та Паралімпійських іграх : навчально-методичний посібник з дисципліни «Фізичне виховання» / авт.-укл. : Л.П. Ярославська. Черкаси : ЧДТУ, 2013. 67 с.

4. Черкащани Богдан Кулинич та Іван Доненко стали заслуженими майстрами спорту України. – Режим доступу: https://chesno.ck.ua/archives/112319

5. Ярославська Л.П. Показники участі спортсменів Черкащини на Олімпійських та Паралімпійських іграх (1952-2012 рр.). *Слобожанський науково-спортивний вісник*. Харків : ХДАФК, 2012. № 5 (1). С. 157-161.

References

1. Ivan Donenko: "U nas ne bulo prava na pomylku – tilky peremahaty, i takym chynom proslavliaty Ukrainu". https://cdu.edu.ua/news/ivan-donenko-u-nas-ne-bulo-prava-na-pomylku-tilky-peremahaty-i-takym-chynom-proslavliaty-ukrainu.html

2. Nasha Hordist. Ivan Ivanovych Donenko. https://shpolyanska-sanatorna-shkola.webnode.com.ua/nasha-gordist/

3. Sportsmeny Cherkashchyny na Olimpiiskykh ta Paralimpiiskykh ihrakh : navchalno-metodychnyi posibnyk z dystsypliny "Fizychne vykhovannia" / avt.-ukl. : L.P. Yaroslavska. Cherkasy : ChDTU, 2013. 67 s. [in Ukrainian].

4. Cherkashchany Bohdan Kulynych ta Ivan Donenko staly Zasluzhenymy maistramy sportu Ukrainy. https://chesno.ck.ua/archives/112319

5. Yaroslavska L.P. Pokaznyky uchasti sportsmeniv Cherkashchyny na Olimpiiskykh ta Paralimpiiskykh ihrakh (1952-2012 rr.). *Slobozhanskyi naukovo-sportyvnyi visnyk*. Kharkiv : KhDAFK, 2012. № 5 (1). S. 157-161. [in Ukrainian].